

מקלל עצמו

בשבועות ל"ה א' תנן המקלל עצמו עובר בל"ה וכ"ה ברמב"ם פכ"ו מסנהדרין ה"ג המקלל עצמו לוקה כמו שקלל מאחרים שנאמר השמר לך ושמור נפשך, וצ"ע שהרי מי שאינו עושה מעשה עמך אין עליו איסור קללה כמבואר פ"ה א' וא"כ אחד שקילל עצמו ובא אחר וקיללו איינו לוקה עליו כיון שקילל מי שאין עושה מעשה עמך, וא"כ ה"נ מקלל עצמו למה חייב והרי הוא מקלל את מי שאינו עושה מעשה עמך. והי' אפ"ל שרק אחר שנגמרה הקללה חשיב אינו עושה מעשה עמך. ועי' בתו' ב"מ דף ע"ב שהק' בעדים שחתמו על שטר שיש בו רבית איך השטר כשר והרי העדים עוברים בלאו דלא תשימון ונפסלים לעדות, וכע"ז הק' תו' חולין י"ד גבי שוחט בשבת שחיתו כשרה והרי נעשה מומר לשבת שהוא כמומר לכל התורה ומומר שחיתו פסולה, ובתו' כ' שבפסע אחת אינו נעשה מומר, ובחי' הר"ן כ' שאין נעשה מומר אלא לאחר גמר שחיטה וא"כ בשעת השחיטה עדיין לא היה מומר, ועי' בקצה"ח סי' נ"ב ס"ק א' שלפ"ז מיושב גם קו' התו' גבי עדים שחתמו על שטר שיש בו רבית, וע"ש

בקצה"ח שהאריך הרבה בזה בעדים שעשו עבירה בשעת העדות אם אותה עדות כשרה, ועדיין יש להעיר שכאן א"צ שיהא עליו שם פסול, אלא מה שאינו עושה מעשה עמך סגי שאין עליו חיוב קללה, ולכא' מי שעוסק באיסור חשיב ג"כ אינו עושה מעשה עמך.

אבל כאן ק' יותר שהרי הרמב"ם כ' שם ואחד המקלל עצמו או חבירו או דיין או נשיא אינו לוקה עד שיקלל בשם מן השמות כגון קה או שקי וא-לקים וכיוצא בהן או בכנוי מן הכנויין כגון

חנון וקנא וכיוצא בהן והנה במקלל בשם הרי מלבד מה שעובר באיסור מקלל הרי הוא מזכיר שם שמים לבטלה וא"כ משו"ה יחשב אינו עושה מעשה עמך, וא"כ קודם שנגמרה הקללה הרי הוא מזכיר שם שמים לבטלה, ואמנם משכח"ל בכינוי אבל הרמב"ם כ' שחייב גם במקלל בשם עצמו, וגם ד' הראב"ד שם שאינו חייב אלא במקלל בשם המיוחד.

והנה בשבועות ל"ו א' אי' עצמו דכתיב רק השמר לך ושמור נפשך מאד כדר' אבין א"ר אילעא דאמר כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה, ונמצא שיש ילפותא בפנ"ע לאיסור מקלל עצמו, וא"כ אפשר שבאיסור זה לא נאמר המיעוט של אינו עושה מעשה עמך וצ"ע בזה.

במני"ח מצוה מ"ח כ' שאיסור הכאה וקללה לא נאמר היכא שנותן לו רשות לקללו, וצ"ע שהרי מקלל עצמו ג"כ לוקה וא"כ מאי מהני נתינת רשות.

וברמב"ם פ"ב מהל' תשובה ה"ט אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון חובל חבירו או המקלל את חבירו או גוזל וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאלו ממנו שימחול לו כו', ומבואר שמקלל הוא עבירה שבין אדם לחבירו וצריך לפייסו, וכן מבואר ברמב"ם בפ"ד ה"ג "ומהן חמשה דברים העושה אותן א"א לו שישבו תשובה גמורה לפי שהן עונות שבין אדם לחבירו ואינו יודע חבירו שחטא לו כדי שיחיר לו או ישאל ממנו למחול לו ואלו הן א המקלל את הרבים לא קלל אדם ידוע כדי שישאל ממנו כפרה".

והנה החינוך במצוה רל"א כ' ששורש מצוה זו הוא שהקללה יכולה להזיק וזהו שמוזהר שלא להזיק בפיו, ועוד כ' כדי שלא יהא ריב ביניהם שאפשר שיבואו דברי המקלל באזני מי שקילל, ועוד כ' "והרמב"ם זכרנו לברכה אמר בטעם מצוה זו כדי שלא יניע נפש המקלל אל הנקמה ולא ירגילנה לכעוס ועוד האריך בענין בספרו ונראה לי מדבריו שלא יראה הוא בדעתו נזק אלא המקולל בקללה, אלא

שתרחיק התורה הענין מצד המקלל שלא ירגיל נפשו אל הנקמה והכעס ואל פחיתות המדות כו' ע"כ, ולפ"ז צ"ע למה נחשב בין אדם לחבירו שצריך לפייסו. והנה בד' הרמב"ם עצמו יש מקום לפי' באופן אחר ע"ש בס' המצוות ל"ה שצ"ע לכא' למה נאמר בפסוק לא תקלל חרש, וכי "ואולי יהיה בדעתנו כי בתכלית מה שנאסר לנו קללת איש מישראל כשיהיה שומע אותו למה ששיגהו מן הצער והכאב אבל קללת החרש אחר שלא ישמע ולא יכאב בו שלא יהיה בזה חטא, הנה הודיענו שהוא אסור והזהיר ממנו, כי התורה לא הקפידה בענין המקולל לבד אבל הקפידה גם כן בענין המקלל לבד כשהזהיר שלא יגיע נפשו לנקימה ולא ירגיל לכעוס...", והנה מלשונו משמע שהתורה לא הקפידה רק מחמת

צער המקולל אלא גם כשאנו יודע הקפידה גם משום המקלל, אבל משמע שיש כאן משום צער המקולל, אלא שגם כשאין המקולל מרגיש אסור משום המקלל עצמו, אבל עכ"פ משמע שיש כאן גם משום צער המקולל וא"כ א"ש שבאופן זה צריך לפייסו, אבל בלי החינוך שכי' שד' הרמב"ם שהקללה אינה מזקת למקולל ואינה אלא רק משום המקלל, צ"ע א"כ למה חשיב בין אדם לחבירו, ואפשר שכוונת החינוך שאינה גורמת נזק מצד עצמה, אבל יש צער למקולל כששומע זאת, וע"ז כ' הרמב"ם שגם כשאין שומע אסרה תורה משום המקלל, וא"כ באופן ששומע צריך לפייסו, וי"ל. (וע"ע מני"ח מצוה ר"ס).

ועכ"פ להרמב"ם שהאיסור אינו משום שמזיק לחבירו פשוט דלא מהני נתינת רשות.

קללה בלי שם

בשבועות דף כ"א א' ודף ל"ה א' מבואר שמקלל חבירו בשם לוקה, והנה מצינו בפ' משפטים לאו במקלל נשיא וכן מצינו בפ' קדשים לאו במקלל כל א' מישראל, והנה בס' החינוך מצוה ס"ט כ' "אבל בלא שם כינוי כגון ארור פלוני או אל יהי ברוך אין בו חיוב לאו אבל אסור הוא".

ובמני"ח שם תמה מני"ל שיש איסור ע"ש. ואולי יש מקום לומר שאסור מדין חצי שיעור. והנה במצוה רס"ט גבי מקלל כל אדם לא כ' כן החינוך להדיא, אבל לכא' דינם שוה, וא"כ יהא איסור במקלל חבירו אפי' שלא בשם, וצ"ע.

עי' מו"ק י"ד ב' בתו' ד"ה מהו משמע שיש אסור תורה קללה בנידוי והרי אין אינו בשם, וכן צ"ע בסנהדרין פ"ה א' ועמ"ש במו"ק סי' ג' ובסנהדרין פ' הנחנקין.

ובשו"ע חו"מ סי' כ"ז מקלל חבירו בשם או בכינוי לוקה, ולא הזכיר שיש איסור גם בלא שם.

ויל"ע באומר לחבירו שיקדיח תבשילו או שיאחר לביתו אם חשיב ג"כ קללה.

והנה בשבועות ל"ה א' מבואר שמקלל עצמו עובר ג"כ, והנה בקדושין דף ל"א ב' כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך אמר אבא אלא כך אמר אבא הריני כפרת משכבו, ופרש"י הריני כפרת משכבו עלי יבא כל רע הראוי לבא על נפשו, ולכא' ק' מאוד שזה מקלל עצמו שיבא עליו דבר רע שהיה ראוי לבא על אביו, ואף שהוא בלא שם אבל להחנינוך מצינו איסור גם בלא שם, ואף שהוא כבוד אביו אבל איך הותר לעבור על איסור מקלל עצמו, ובאמת גם בלא"ה צ"ע למהחייב לקלל עצמו

צבא הלוי

פרט ועוללות מתורת רבנו
צבי אליהו הלוי שטיינברג
של"מ"א

עבור אביו, והנה בסוכה דף כ' ע"א אמר ריש לקיש הריני כפרת רבי חייא ובניו כו', ופרש"י הריני כפרת יסורין הבאין עלי לכפרתו של ר' חייא ובניו וזהו לשון כבוד הוא כשהוא מזכיר אביו או רבו לאחר מיתתו צ"ל כן, ומבואר שם פ"י אחר שאין הכוונה שיסורים של אביו יבאו עליו, אלא יסורים שיש לו יהיו לכפרת אביו, ולפ"ז ל"ק, אבל לרש"י בקדושין ק' כנ"ל.

וביומא ע"א ב' מעשה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש, והוא אזלי כולי עלמא בתריה. כיון דחזינוהו לשמעיה ואבטליון - שבקוהו לדידיה ואזלי בתר שמעיה ואבטליון. לסוף אתו שמעיה ואבטליון לאיפטורי מיניה דכהן גדול אמר להן ייתון בני עממין לשלם, אמרו ליה ייתון בני עממין לשלם דעבדין עובדא דאהרן, ולא ייתי בר אהרן לשלם דלא עביד עובדא דאהרן.

והק' כב' **רבנו הגר"ד לנדו** שלכא' הוי קללה שאמרו לו שלא ייתי לשלם, ואיך מותר לקלל, ואמר דאפשר דכיון שדיבר רע על מוסרי התורה מותר לקללו.

[והנה באמת שהיה קללה בלא שם והחיוב של מקלל חבירו הוא בשם, אך יש להק כן לדי' החינוך מצוה ס"ט שיש איסור גם בקללה בלא שם]

לקט בגר יתום עני ואלמנה

שבת קי"ג ב' ויאמר בועז לנערו הנצב על הקוצרים למי הנערה הזאת כו' א"ר אלעזר דבר חכמה ראה בה שני שבלין לקטה שלש שבלין אינה לקטה. וכ' מהרש"א וק' דשאר עניים ודאי נמי היו מדקדקין בכך, לבי"ה ב' לקט וג' אינו לקט, לבי"ש ג' לקט וד' אינו לקט ומאי דבר חכמה ראה בה, ונראה לפ' ע"פ שמפרשים פלוגתייהו בירושלמי טעמא דבי"ה ב' שנאמר לעני ולגר תעזב אותם טעמא דבי"ש ג' שנאמר לגר ליתום ולא למנה ע"ש בפ"י הר"ש והר"ם והר"ש והשתא רות שהיתה גיורת וענייה ואלמנה והיתה ראויה ליטול גם שלש דאפשר דבי"ה מודה בהא די' לעזוב לה ג' וקאמר דבר חכמה היה בה שלא תהא נחשבת לג' המדוכים האלה וע"כ לא נטלה רק שתיים לקט כשאר סתם בני אדם אליבא דבי"ה.

והנה לקט שכחה ופאה פטורים ממעשר וא"כ ב' שבליים דהוי לקט ה"ה פטורים ממעשר, אבל ג' שאינם לקט חייבים במעשר, ולדי' המהרש"א יל"ד דג' שבליים בגיורת עניה ואלמנה הוי לקט וא"כ שוב יפטר ממעשר.

בענין לפני עור

בפסחים כ"ב ע"ב אי' והרי אבר מן החי דכתב לא תאכל הנפש עם הבשר תני' ר' נתן אומר מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח ת"ל ולפני עור לא תתן מכשול הא לכלבים שרי כו' וכוונת הגמ' להוכיח דאמ"ה מותר בהנאה ממה שאסור ליתן לגוי רק משום לפני עור ולא משום הנאה, והנה יל"ע למה נקטו דוקא ב' איסורים אלו, ובשלמא אמ"ה לב"נ רצו לחדש בזה שיש גם לפני"ע גם בנותן איסור לב"נ, אבל למה נקטו דוקא כוס יין לנזיר ולא נבילה וכדו' לישראל. והנה בב"ח והגהת פרישה ביו"ד סי' ס"ב מבואר שמותר לישראל ליתן לנכרי אבר מן החי של טמאה כיון שישראל אין מזהר בזה והק' הש"ך שהרי נכרי מזהר גם באמ"ה של טמאה, והפרי"ח והפמ"ג שם הביאו משו"ת אמונת שמואל סי' י"ד דאין איסור לפני"ע במה שהוא עצמו אין מזהר והואיל וישראל אין מזהר באמ"ה של טמאה אין בו איסור לפני"ע כשנותנו לגוי שמזהר ע"ז, והוכיח כן מגמ' זו דאמאי לא תי' בגמ' דאיירי באמ"ה של טמאה שאין בו איסור לישראל ואין מזהר אלא משום לפני עור, ומוכח לכא' שבזה גם אין לפני"ע.

ולפ"ז יל"ע למה יש לפני עור בנותן כוס יין לנזיר והרי הנותן אינו נזיר ואינו מזהר באיסורי נזיר, ולכא' תלי' בחקירת האחרונים שהביא באבני מילואים בתשו' כ"ב בגדר איסורי נזירות דאם הוא מחמת נדרו, כמו שנקט מהר"י בן לב שהוא איסור חפצא או כד' מהר"י באסאן שהוא איסור גברא, הרי שייך איסור זה בכל אחד, אבל לפ"ד מהר"יט שמקבל עליו תואר נזיר ובנזיר אסרתו תורה באיסורים אלו, וע' באבנ"מ שם דלפ"ז חשיב איסור שאין שוה בכל דאינו אלא בנזיר, א"כ

לכא' ה"נ נימא לענין לפני"ע שהוא אינו בר איסורים אלו, (וע' פמ"ג בפתיחה כוללת חלק החמישי אות ד').

ובאמת שבלא"ה הק' ע"ד אמונת שמואל מד' התו' ב"מ י' ע"ב שכהן שאמר לישראל קדש לי אשה גרושה דעובר הישראל בלפני עור והרי אינו מזהר בעצמו בגרושה.

וי"ל בזה ע"פ מש"כ בקוני' **מו"ר הרב מפוניבז'** זללה"ה דבלפני"ע יש איסור להכשיל בעצה שאינה הוגנת ומלבד זאת עוד איסור להכשיל בעבירה, וכל ד' אמונת שמואל הם לענין איסור להכשיל בעבירה שבעבירה שאינו מזהר עליה בעצמו אין לו איסור להכשיל את חבירו, אבל משום עצה שאינה הוגנת שפיר יש לאסור, והנה ע' בחינוך מצוה רל"ב שלא להכשיל בני ישראל לתת להם עצה רעה ומשמע שאין איסור ליתן עצה שאינה הוגנת לגוי והק' ע"ז מנ"ח מהא דאי' דאסור ליתן אמ"ה לב"נ וגם החינוך עצמו הביא שם שאסור לתת לעכו"ם מידי דחזי לתקרובת ע"ז משום לפני"ע, ותי' הרב זללה"ה שעצה שאינה הוגנת אין איסורו אלא בישראל ולא בגוי אבל להכשיל בעבירה שהוא מדיני העבירה עצמה בזה יש איסור גם בגוי, ולפ"ז נמצא דבישראל אסור ליתן לחבירו דבר איסור אף שאין הנותן מזהר באותו איסור משום דלא גרע מעצה שאינה הוגנת ורק בגוי דמשום עצה שאינה הוגנת ליתא ורק משום איסור להכשיל בעבירה בזה אסור גם ליתן לב"נ אבל איסור זה הוא רק בדבר שהנותן מזהר ע"ז. ולפ"ז ל"ק מכהן דאמר לישראל קדש לי גרושה, וכמו כן א"ש דאסור ליתן יין לנזיר דלא גרע מעצה שאינה הוגנת.

ולפ"ז נמצא שבברייתא זו נאמרו ב' הדינים של לפני"ע, דלענין אמ"ה לגוי אין משום עצה שאינה הוגנת אלא רק משום מכשיל בעבירה, ובכוס יין לנזיר אין לאסור משום מכשיל בעבירה אי נימא דנזיר הוא תואר נזיר וא"כ אין על הנותן איסור זה אלא הוא משום מכשיל בעצה שאין הוגנת, וא"ש שנקטו בברייתא ב' אופנים אלו. אבל שו"ר באמונת שמואל סי' י"ד שעמד בעצמו בקו' זו למה יש איסור לפני"ע בנותן יין לנזיר ותי' באופן אחר.

והנה האחרונים דנו אם בגוי נאמר דין שויה אנפשי' חתיכה דאיסורא, וע' במהרי"ל דיסקין קו' אחרון אות קל"ח, ובפרי יצחק ח"ב סי' ל"ח הק' דמאי ראי' מנותן אמ"ה לבן נח שכל איסורו משום לפני"ע ולא משום הנאה, ודילמא באמת אבר מן החי אסור בהנאה, אלא דאיירי בדבר שגוי אמר שהוא אמ"ה ומתוך כך נאסר עליו משום שויה אנפשי' אבל כלפי אחרים אינו אסור וע"כ משום איסור הנאה אין לישראל איסור ליתן לו אלא רק משום לפני עור, ומזה מוכח שאין בגוי שויה אנפשיה.

וע"פ הסוברים דמותר לישראל ליתן לב"נ אמ"ה של טמאה ואף שב"נ מזהר על אמ"ה בטמאה אבל כיון שהישראל אין מזהר באמ"ה בטמאה אין מזהר בזה משום אמ"ה, ונמצא דאף אם מזהר בעיקר העבירה מ"מ אם אינו מזהר במעשה זה אין עליו לפני"ע, א"כ אפ"ל שאילו היה רק משום שויה אנפשי' הרי לא היה לישראל איסור להכשילו בזה, ואמנם אם ישראל אמר על דבר שהוא אסור לו ונאסר עליו משום שויה אנפשי' אסור לישראל אחר ליתן לו ואף שהנותן חושב את הדבר למותר, וע' באו"ז הל' יבום סי' תר"ג דראובן שפורש ממאכל מחמת שנאה לו שהם אסורים לו ושמעון נוהג בהם היתר גמור שאסור לשמעון ליתן לראובן אותם מאכלים, ויכול ראובן לאכול בבית שמעון ואין לחוש שמא יאכילנו והוכיח מיבמות סופ"ק שלא נמנעו ב"ה מלישא מב"ש דמודעו לו ופרשי ע"ש, אבל כ"ז רק בישראל שבזה אסור גם משום עצה שאינה הוגנת אבל בעכו"ם שאין משום עצה שאינה הוגנת ורק כל היכא שהוא מזהר באיסור אסור להכשיל אחרים באיסור א"כ כל שהעכו"ם אסור רק משום שויה אנפשי' אפשר דמותר ליתן לו.

[ובכתובות ג' ע"ב ולדרוש להו דאונס שרי, והק' מהרי"ל דיסקין קו' אחרון אות קמ"ה שהרי מכשילין את העכו"ם בגילוי עריות, ונהי דעל איסור של האשה לא קפדינן משום שהוא אונס, אבל משום איסור של הגוי איכא לפני עור שהרי מזהרין על נערה המאורסה, וכ' דמוכח שאין זו סיבה לעקור תקנה דרבנן משום לפני עור. ויש לדון ע"פ ד' ר"ת

בתוס' כתובות ג' ע"ב שאין חייבים מיתה על ביאת נכרי, ואף שהנכרי חייב מיתה על ביאת ישראלית אבל כלפי ישראל חשיבא ביאת בהמה, וא"כ אפשר שאין איסור לפני"ע ע"ז כיון שהוא דבר שהישראל אינו מוזהר ע"ז, אבל אין זה נכון דודאי אף שאין חיוב מיתה בנבעלת לגוי אבל מ"מ יש איסור ואפשר שהוא איסור אשת איש והמיעוט הוא שאין זו איסור גמור של א"א וכעין חצי שיעור, וע"כ אין חיוב מיתה אבל יש בזה איסור א"א, וא"כ חשיב שמוזהרת על איסור זה.

והנה בק"פ נאמר כל בן נכר לא יאכל בו, ובסמ"ג לאוין שני"ד מבואר שהאיסור על האוכל, וברמב"ם וחינוך מצוה י"ד מבואר שהאיסור על המאכל, וע' תו' הרא"ש יבמות ע"א עמ' א' ד"ה לאתויי שהפסוק בא להזהיר העכו"ם שלא יאכל ומסיק שם דתימה שלא מצינו אזהרה לעכו"ם, וע' בדף ע' עמ' ב' ובמנ"ח מצוה י"ד הביא מצל"ח פסחים דף ע"ג שגם ד' הרמב"ם שהמצוה היא על האוכל ומה שלא נכלל במנין בני נח משום שאינו תמידי, מש"כ הרמב"ם המאכל עובר הוא משום לפני עור, ומנ"ח שם לא ניח"ל שהוא רק משום לפני"ע, והנה להצל"ח מבואר שיש לפני"ע לגוי גם בדבר שאין הישראל מוזהר בזה ודלא כאמונת שמואל. ובלא"ה ד' הצל"ח צ"ע דלדבריו אחת מתרי"ג מצוות אינם בישראל אלא בב"נ.

והנה בפסחים ג' ע"ב גבי אותו גוי שהיה אוכל פסחים בדקו בתרי ואשכחוהו דארמאה הוא וקטלוהו, ובמנ"ח מצוה י"ד דן מפני מה הרגוהו, וכ' שלד' הסמ"ג שאיסור כל בן נכר לא יאכל בו קאי על האוכל ניחא, אבל להרמב"ם דקאי על המאכל ק', ובס' דבר שמואל הביא שע"פ גינת ורדים כלל מ"ג שצידד שגוי מוזהר על לפני עור נמצא שאף להשי' שלא דבן נכר לא יאכל קאי רק על המאכל אבל הרי אותו ארמאי הכשילם באיסור זה, וא"כ עבר על לפני עור, והנה לאו דלפני"ע לא נכלל בכלל ז' מצוות, ובדבר שמואל הביא שם שגדול המחטיו יותר מן ההורגו, אבל בגינת ורדים כ' זאת גבי גוי שנתן לחבירו אבר מן החי, וביארו בזה ע"פ הנ"ל דלפני"ע של איסורים הוא שאסור לעבור בעצמו ואסור לעשות שאחרים יעברו, וע"כ אף שאין לאו בפני"ע בב"נ אבל נכלל בכל איסור שמוזהר עליו שלא יכשיל אחרים, ולפ"ז אינו אלא במה שמוזהר בעצמו ואם אין מוזהר בעצמו לאכול ק"פ אין עובר בזה משום לפני"ע.

והנה האחרונים דנו אם יש לפני"ע במ"ע, ע' זכר יצחק סי' ס"ב ושדי חמד מערכת ו' כלל כ"ו סי' כ"ו והוכיחו מד' התו' גיטין י' ע"א שיש לפני"ע על מצה שהתו' כ' שהכותים חשודים על לפני"ע וא"כ איך יוצא יד"ח במצה של כותי והרי חשודים על לפני"ע, ומבואר בתו' שקו' אינה דניחוש שמא הוא חמץ ואסור באכילה אלא ניחוש שמא לא עשו שימור לשמה

ועוד ראי' שבסוכה י' ע"ב אתמר נויי סוכה המופלגין ממנה ארבעה רב נחמן אמר כשרה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה, רב חסדא ורבה בר רב הונא איקלעו לבי ריש גלותא אגנינהו רב נחמן בסוכה שנויה מופלגין ממנה ארבעה טפחים אשתיקו ולא אמרו ליה ולא מידי אמר להו הדור בהו רבנן משמעתייהו אמרו ליה אנן שלוחי מצוה כו', ובחי' הריטב"א נתקשה שהרי רב נחמן לא ידע מעיקרא שהם שלוחי מצוה וא"כ איך הכניסם לסוכה זו, וכ' הריטב"א דמוכח שאין בזה משום לפני"ע כל שהנותן סובר שהדבר מותר, ולבסוף כ' הריטב"א שאין בזה משום לפני עור כיון שהאיסור ניכר לחבירו ע"ש, ועכ"פ מוכח שיש לפני עור במצות סוכה, ובאמת שיש לדחות שהריטב"א הוסיף שמכשילם בברכה לבטלה וכ"ה בשדי חמד שם.

ובס' שערי חיים לגיטין האריך שהרי בחינוך מצוה רל"ב כ' שלא להכשיל בני ישראל בעצה רעה, והק' במנ"ח שהרי לאו דלפני"ע נוהג גם במכשיל עכו"ם וכדאי' בע"ז דף ו' שהנותן אבר מן החי לב"נ עובר בלפני"ע, וי"ל בזה שב' מיני לפני"ע איכא דיש עצה שאינה הוגנת וזה כבין אדם לחבירו שגורם רעה לחבירו וזה רק בישראל דכל המצות שבין אדם לחבירו לא נאמרו אלא כלפי ישראל, ועוד נאמר בלפני"ע שאסור להכשיל בעבירה וזה איסור כלפי שמיא ולא מצד גרימת רעה לחבירו וע"כ נוהג גם כלפי עכו"ם, וידוע שו"ת אמונת שמואל סי' י"ד שאבר מן החי של בהמה טמאה שאין ישראל מוזהר עליו מותר

להושיטו לב"נ אף שב"נ מוזהר עליו, וע' רע"א פסחים כ"ב ב', והק' ע"ז מתו' ב"מ י' ע"ב ד"ה דאמר דישאל המקדש גרושה לכהן עובר בלפני"ע והרי אין ישראל מוזהר ע"ז, ולהנ"ל א"ש שבישראל אסור משום עצה שאינה הוגנת ובה ל"ש אם מוזהר בזה או לא, וכל החילוק רק בגוי שאין משום עצה שאינה הוגנת ורק משום מכשיל באיסור וזה רק כשגורם לאיסור שהוא עצמו מוזהר עליו.

ולפ"ז כ' דמכשיל את חבירו במ"ע אה"נ דל"ש משום לפני עור של מצות שזה מצינו רק בלאו וכמו אבר מן החי ויין לנזיר שהם בלאו, אבל מ"מ הוי כעצה שאינה הוגנת, ולפ"ז י"ל דהנה באחיעזר ח"ג סי' ס"ה אות ט' וסי' פ"א אות ז' שכי' ג"כ שיש ב' סוגי לפני"ע וכנ"ל, ובאיסור דלפני"ע משום דהו"ל כמכשיל חבירו בעצה שאינה הוגנת אינו אמור אלא בשוגג שלא ידע לאיסורא והרי הוא סומא בדבר אבל במזיד ליכא להאי איסורא, וכ' נפ"מ בלפני"ע דרבנן שבשוגג עובר לפני"ע מה"ת דלא גרע מעצה שאינה הוגנת ובמזיד אין עובר בלפני"ע מה"ת, וכ"ה בחכמת שלמה או"ח סי' שמ"ז ס"א ע"ש, ולפ"ז א"ש ד' התו' דכאן איירי שאין הישראל יודע שהמצה אינה כשרה למצותה ובה יש משום מכשיל בעצה רעה, וע"כ יש לפני עור אף שאינו אלא ביטול מ"ע, משא"כ במש"כ הריטב"א בסוכה שהרי הם ידעו שלשיתם הסוכה פסולה וא"כ אין כאן משום עצה רעה ורק משום איסור לפני עור שהוא מעצם העבירה הוא דשייכא אפי' ביודע וע"כ לא הק' אלא משום הברכה דהו"ל עבירת איסור אבל משום ביטול מ"ע דליכא לפני"ע בכה"ג. ומש"כ שבסוכה איירי שהיו מזיזים הוא ק' איך אפשר שיעברו במזיד.

ולהנ"ל שכוס יין לנזיר ל"ש משום לפני"ע דאיסורים אלא רק משום עצה שאינה הוגנת, אטו יהא אסור ליתן לנזיר רק כשהוא שוגג. והנה ע' בקו' מו"ר הרב מפוניבז' שלפני עור של איסורים חשיב כמו פרט באיסור עצמו וזהו הביאור בד' אמונת שמואל שבמה שאינו מוזהר בעצמו אין עובר בלפני עור, והנה ע' בבעה"ס סוף פ' בן סורר שהוכיח שבהנאת עצמן בע"ז יעבור ואל יהרג מהני קוואקי ודימוניקי שמותר ליתן לגוים לצורך ע"ז משום פקו"נ, וכ' הרמב"ן שזה אינו ע"ז ולא אביזרייהו דע"ז, וכל האיסור הוא משום לפני עור וד"ז הוא איסור שנוהג בכל התורה ול"ש לע"ז דוקא וע"כ לא חשיב אביזרייהו. ובד' בעה"מ משמע לכא' דלפני עור דע"ז חשיב אביזרייהו דע"ז וצ"ב שהרי אינו איסור מיוחד לע"ז. וי"ל ע"פ ד' מו"ר הרב זללה"ה שאיסור לפני"ע של איסורים הוא כמו פרט באיסור וע"כ ס"ל דזה חשיב אביזרייהו דע"ז.

ובב"מ ס"א ע"ב יציאת מצרים דכתב רחמנא גבי שרצים למ"ל א"ל אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי בין טפה של בכור לטיפה שאינה של בכור אני עתיד ליפרע ממי שמערב קרבי דגים טמאין בקרבי דגים טהורין ומוכרן לישראל, ומבואר בגמ' שעונש זה של מכשיל אחרים בשרצים נכתב בפרשת שרצים ומבואר שמכשיל חבירו באיסור נענש מחמת אותו איסור, והנה בגמ' שם א"י אמר רבא למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים ברבית יציאת מצרים גבי יציאת כו' אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי במצרים בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור אני הוא שעתידי ליפרע כו' וממי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא, וע"ש ברא"ש שהכוונה שמוכר לישראל קלא אילן כאילו הוא תכלת, ומבואר שגם בזה שמכשיל אחרים בביטול מ"ע של יציאת נענש בעונש שנכתב בפרשת יציאת, ולהנ"ל מוכח לכא' שיש לפני"ע דאיסורים גם במצות עשה].

ובעיקר מה שדייקו מס' החינוך שאין איסור להכשיל גוי בעצה שאינה הוגנת יש להוסיף עוד דהנה בתענית דף ז' ע"א כדאמרה ליה ברתיה דקיסר לר' יהושע בן חנניה אי חכמה מפוארה בכלי מכוער אמר לה אביך רמי חמרא במני דפחרא אמרה לאיה אלא במאי נירמי אמר לה אתון דחשביתו רמו במאני דהבא וכספא אזלה ואמרה ליה לאבוח רמיא לחמרא במני דהבא וכספא ותקיף אתו ואמרו ליה אמר לה לברתיה אמאן אמר לך הכי אמרה ליה ר' יהושע בן חנניה קריהו אמר ליה אמאי אמרת לה הכי אמר ליה כי היכא דאמרה לי אמרי לה כו', ונמצא שנתן לה עצה שאינה הוגנת להכניס היין לכלי כסף וזהב, ולכא' משמע שאין איסור ליתן עצה שאינה הוגנת לגוי.

צירוף מנין בכמה רשויות

הנה עקב מגיפת הקורונה ציוו הרופאים והרבנים עתה שלא להתפלל במנין ואסרו גם את התפלה בחצרות הבתים, וע"כ מתפללים במרפסות ועל הגגות וליד החלונות וע"כ עושים מנינים. והנה בשו"ע סי' נ"ה ס"ג כ' צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד ושליח צבור עמהם, והעומד בתוך הפתח מן האגף ולחוץ, דהיינו כשסוגר הדלת ממקום פנימית של עובי הדלת ולחוץ כלחוץ.

והנה במ"ב סי' נ"ה ס"ק מ"ח כ' כל שהם בשני רשויות ואין רואין זה את זה אין מצטרפין ויש מחמירין אפילו ברואין.

ובמ"ב ס"ק נ"ז כ' כתב הפרי מגדים דההיא דסעיף י"ז וי"ח וי"ט מיירי בשאינן רואין זה את זה דברואין זה את זה אפילו בשני בתים ממש מצטרפין דומיא דזימון לקמן בסימן קצה, ויש מחמירין אפילו ברואין, ובמקום הדחק אפשר שיש להקל.

ולכא' אין שעת הדחק גדול מזה שמחמת הסכנה א"א להצריך למנין בדרך אחרת.

אלא שהרי מקור ד"ז ששמצרפין ברואים אלו את אלו הוא מסי' קצ"ה גבי זימון והרי מבואר שם דמהני צירוף רק אם אין רשות הרבים מפסקת ביניהם, וא"כ גם כאן אפשר רק במרפסות שנמצאות באותו צד של הרחוב ולא בצירוף של מרפסות משני צדי הרחוב, ואף שעשו עירוב הרי מבואר במ"ב סי' קצ"ה בשם הט"ז שאפילו שביל היחיד הקבוע מפסיק.

[וג"א אמר שכיון שמ"ב כ' אפשר שיש לסמוך משמע שאין ברור לו ד"ז וע"כ אמר שלענין קדיש וקדושה אפשר לעשות אבל לענין חזרת הש"ץ או שיעשו תפלה קצרה היינו שהש"ץ יתחיל עד קדושה ואח"כ בלחש, או שיאמר עם הצבור עד הקל הקדוש, או שיתנה בנדבה, וגם לענין ברכת כהנים לא יעשו מחשש ברכה לבטלה וגם לא לקריאת התורה,

והנה בשבת אין תפלת נדבה כמבואר בשו"ע סי' ק"ז ס"א ל"ש להתנות בנדבה, וא"כ צריך שהש"ץ לא יתפלל בלחש אלא רק בקול רם, ולצורך כך צריך שיהיו י"א אנשים.

וע' בחכמת שלמה סי' תפ"ז שצירף בנידון א' את השי' שהוזכרה בב"י שיש תפלת נדבה גם בשבת.

והנה בהרבה מקומות סומכים להקל ועושים חזרת הש"ץ וכן וגם לענין ברכות בקריאת התורה ל"ש להתנות בדבר אחר, ואם רוצים לקרות בתורה צריך לסמוך על השי' המקילות, וסומכים על משי"כ במ"ב שאפשר שיש לסמוך בשעת הדחק.

עוד אמר ג"א דאפשר שאף בסי' קצ"ה כ' שאם רשות הרבים מפסקת אין מצטרפים, אבל מבואר שם שלענין ברכת חתנים מצטרפים וא"כ אפשר שרק לענין זימון לא מצטרפים דלזימון צריך קביעות גדולה יותר כמו שי"א שצריך שולחן אחד, אבל לענין תפלה אפשר לצרף גם בשני צדי רה"ר.

אבל באמת שבפמ"ג סי' נ"ה ס"ק י"ב באשל אברהם כ' "וכן מה שכתוב שם רשות הרבים מפסקת אין מצטרף הוא הדין כאן"].

צירוף כשמתפללים בשביל

הנה יש שעשו מנין במרפסות וביניהם שביל והש"ץ עומד בשביל, ויש לדון שלכא' הואיל ורשות הרבים ואפי' שביל היחיד מפסיקים א"כ כאן לכא' אין צירוף כיון שהשביל מפסיק, אבל אפשר שאם נמצאים רק בבי' צדי השביל הרי שהשביל מפסיק, אבל אם נמצאים בשביל עצמו אין השביל מפסיק, וע"כ אם הש"ץ עומד בשביל ונמצא שמתמשים בשביל עצמו אינו מפסיק, ולד"ז העירני הרה"ג ר' חנוך שורץ, ובאמת שלכא' הדבר מסתבר שהרי אם כל המנין יהיה בשביל אין השביל מפסיק, וא"כ ה"נ מקצת בבית ומקצתו בשביל ג"כ לא יפסיק,

אבל יש לדון באופן שהש"ץ עומד ממדרכה או אפי' בכביש בין המכוניות, אבל בכיבש עצמו אין יכול לעמוד מפני שנוסעים שם מכוניות, וא"כ אכתי יש מקום שברה"ר שאין משתמשים בו לתפלה וא"כ מקום זה יפסיק, ואף שמתמשים בחלק מרה"ר לתפילה אבל חלקו שאין משתמשים יפסיק.

ועוד אמר הרה"ג הנ"ל שיש להעיר בבי' מרפסות בצד אחד של השביל ורואים אלו את אלו אבל אם אי אפשר לבא ממרפסת למרפסת אלא דרך רשות הרבים אולי יחשב ג"כ לרשות הרבים נפסקת, ורק אם אפשר לבא ממרפסת למרפסת דרך רשות היחיד יועיל וצ"ע לדינא.

צירוף ע"י ש"ץ

בשו"ע סי' נ"ה סט"ו באם מקצתן בפנים ומקצתן בהוין ושליח צבור תוך הפתח הוא מצרפן.

ובמ"ב ס"ק נ"ד הוא מצרפן דכיון שהוא שליח צבור כל אחד נותן דעתו עליו והוא מחברן יחד וכל שכן אם תשעה מבפנים והוא תוך הפתח דהוא מצטרף להם, ווכן מבואר בהגרע"א שהטעם משום יחביה דעתייהו עלה,

וכעין זה מצינו בשו"ע סי' קצ"ה ס"ב אכלו מקצתן בבית ומקצתן חוץ לבית אם המבדק יושב על מפתן הבית הוא מצרפן, וע' ברפ"שה שדימה ב' דינים אלו.

וד"ז נוגע מאוד בזמנינו שעושים מנינים במרפסות ולפעמים אין כולם רואים אלו את אלו אבל רואים את הש"ץ וע"כ יש צירוף, וכן אמר ג"א.

ויש להוסיף עוד דס' דעתייהו עליה שייכא בקדיש וחזרת הש"ץ אבל בשמ"ע שבלחש הרי אין הש"ץ מוציא ומאי שייך דעתייהו עליה, ואפשר דמ"מ כיון שהוא ש"ץ דעתייהו עליה, וע' בהגרע"א דחשיב שהוא מצטרף עם כל חבורה, וע"כ חשיב כרואים אלו את אלו.

והנה בסעיף י"ז אי' גבי חצר קטנה שנפרצה לגדולה דחשיב שלקטנה יש מחיצות לגדולה ולגדולה אין מחיצות לקטנה, שאם ט' בגדולה וש"ץ בקטנה מצטרפים אבל אם ט' בקטנה וש"ץ בגדולה אין מצטרפים, וצ"ע מ"ש מש"ץ על המפתן שמצטרף.

וע"ז מצינו ב' דרכים שהגרע"א כ' בשם הפרישה שאם עומד על המפתן אינו מופלג מהם וע"ז מצטרף ומצרף, אבל כשהם בחצר

קטנה והוא בחצר גדולה חשיב מופלג מהם ואינם מצטרפים, ובפמ"ג בא"א ס"ק י"ב כ'.

חילוק אחד דאם נמצאים ב' חבורות והש"ץ מצרפם אבל אם יש ט' במקום אחד והש"ץ על המפתן אינו מצטרף, ולפ"ז אין הכרח שאם הוא מופלג שאינו מצטרף, והגרע"א כ' שלא ראה ד' הפרישה שמפורש בדבריו שכ"ש אם ט' במקום אחד והש"ץ על המפתן שמצטרף, ובאמת שצ"ע בד' הפמ"ג שבס"ק י"ג הביא את ד' הפרישה וצ"ע.

ועכ"פ נמצא שיש כאן ב' שי' שד' הגרע"א שצירוף ש"ץ הוא רק על המפתן ולא במופלג וכן הביא ד"ז במ"ב ס"ק נ"ד, ובד' הפמ"ג ס"ק י"ב נ' שחילוק שאם הם ב' חבורות הש"ץ מצרפם ובחבורה אחת לא מהני ש"ץ וצ"ב הטעם, ועכ"פ לפ"ז מה שהורו שאם יש כמה מרפסות והם אינם רואים אלו את אלו ורק שיש ש"ץ שרואים אותו הרי לכא' לפי הגרע"א והמ"ב לא מהני ולפי הפמ"ג ס"ק י"ב מהני.

ובשעה"צ ס"ק ו' כ' מכל מקום משמע דאדם אחר מהחבורות כשישב לא מהני והטעם דהקילו במברך אפשר משום דכיון דשתי החבורות צריכין לו שיוציאם נחשב כש"ץ המשמש לשתיהם דהוא מצרפן.

והרי הפוסקים דימו את הדין של ש"ץ על המפתן לדין של מזמן על המפתן, ובשעה"צ שם כ' דימה את המזמן לשמש והרי בשמש מבואר בשו"ע סעיף א' שגם בשני בתים מהני.

והנה מבואר בד' הפוסקים שרק ש"ץ שעומד באמצע מצרפם אבל אדם אחר לא, וא"כ משמע שאם יש שלש חבורות שחבורה א' רואה את חבורה ב' וחבורה ב' רואה את חבורה ג' אבל חבורה ג' אינה רואה את חבורה א' דאין מצרפים, ורק בש"ץ הוא דמהני ולא באופן אחר.

ברכת התורה כשקורים בכמה רשויות

הנה דנו הרבנים לענין קריאת התורה שהיה ספר תורה באחת המרפסות והיה שם רק אדם אחד, והנה בשו"ע סי' קמ"ג ס"ה כ' בית הכנסת שאין בהם מי שיוודע לקרות אלא אחד, יברך ויקרא קצת פסוקים ויברך לאחריהם, וחוזר לברך תחילה וקורא קצת פסוקים ומברך לאחריהם, וכן יעשה כמה פעמים, כמספר העולים של אותו היום, וע"ש במ"ב שהשו"ע איירי שאין שם אדם שיוודע לחזור אחר קריאת הקורא, וד' השו"ע שבאופן זה אין יכול לעלות, אבל לד' הסוברים שגם באופן זה יכול לעלות לא יעשו כן אלא יעלו ז' בני אדם, אבל עכ"פ מבואר שבאופן שא"א לעלות כמה בני"א הרי שאחד עולה ג' פעמים או ז' פעמים, וא"כ באופן זה שא"א להתקבץ במקום אחד אפשר ג"כ שאחד יעלה ג' או ז' פעמים.

והנה באחת המרפסות היו אב ושני בניו, והנה בשו"ע סי' קמ"א סעיף ו' כ' יכולים לקרות ב' אחים זה אחר זה והבן אחר האב, ואין מניחים אלא בשביל עין הרע, ודנו שבאופן זה חשיב ג"כ שא"א להעלות כמה עולים, ואחד יעלה לכל העליות.

והנה יש מרפסת אחת שיש שם כמה בני"א אבל בעל קריאה אינו רוצה שהעלה לתורה יעמוד סמוך לו, וע"כ רוצה לעלות בעצמו כל ז' קרואים, והנה יש דרך שכל עולה יקרא בעצמו, אבל אם אין כל אחד יודע לקרות בעצמו, אולי אפשר שיברך על הס"ת ויתרחק

והקורא יקרא בלא שהעולה עומד לידו, וזה תלוי במחלוקת אם סומא עולה לתורה, והיינו שנחלקו באופן שאין העולה יכול לקרות עם הקורא אם יכול לעלות, ולהשו"ע סי' קל"ט סעיף ב' אין יכול לעלות, ולהרמ"א סעיף ג' שיכול לעלות א"כ גם באופן זה אפשר שיעלה ויברך ויתרחק והקורא יקרא לבדו.

ויש שהקילו יותר שגם מי שנמצא במרפסת אחרת יוכל לברך על התורה כמו סומא שאינו יכול לקרות, אבל כאן צ"ע שאינו מברך כלל סמוך לספר תורה אם ד"ז נחשב לעולה לתורה.

ושמעתי על מקו"א שהוציאו ב' ספרי תורה ופתחו שניהם באותו מקום, והקורא קרא באחד והעולה קרא בספר תורה שני עמו, וצ"ע אם הברכה היא על ב' הספרים, [נמצינו כע"ז במי שקידש על כוס ונמצא שאין בו יין אלא מים אם היה יין אחר על השולחן שדעתו לשתות ממנו מהני כמבואר במ"ב סי' רע"א ס"ק ע"ח].

קריאת מפטיר

והנה בשו"ע סי' רפ"ב ס"ה אם לא נמצא מי שיוודע להפטיר אלא אחד מאותם שעלו לקרות בתורה, וכבר אמר ש"ץ קדיש אחר קריאת הפרשה זה שרוצה להפטיר צריך לחזור ולקרות ויברך על קריאתו תחלה וסוף, וכ' רמ"א אבל אם לא אמר קדיש יפטיר מי שעלה לשביעי אם יודע, ואם יש אחרים שיוודעים להפטיר לא יפטיר מי שעלה כבר.

ולפ"ז באופן הנ"ל שאחד קורא ומברך ז' פעמים עדיף שלא יאמרו קדיש אלא השביעי יפטיר, והיינו שהרי מעיקר הדין קימ"ל שמפטיר עולה למנין שבעה, ומה"ט בתענית צבור אין מוסיפין עוד עליה למפטיר, כיון שבחול אין מוסיפין על ג' קרואים, אבל בשבת כיון שמותר להוסיף וכן ביו"ט שמעיקר הדין ג"כ מותר להוסיף כמבואר שם ומה"ט מוסיפים בשמחת תורה, ע"כ נוהגין כהשי' שאין מפטיר עולה למנין שבעה, אבל כאן שאין מי שיוודע להפטיר וצריך אחד לעלות כמה פעמים עדיף שינהגו כעיקר הדין שמפטיר עולה למנין שבעה.

וכעין זה במ"ב סי' קמ"ג ס"ק כ"ג "נוהגין שלא להוציא ספר תורה אחרת בשביל מפטיר דהיינו אם נמצא טעות אחר שכבר קראו כל הסדרא קודם שאמרו קדיש לא יוציא ספר תורה אחרת בשביל המפטיר וסמכין בדיעבד על אותו שקרא אחרון שעולה גם בשכדיקמא לן כסימן רפב מפטיר עולה למנין שבעה והקדיש יאמר לאחר ברכות ההפטר האחרונות".

והנה בשו"ע קמ"א ס"ו כ' שלא יקראו אב ובנו או שני אחים זה אחר זה משום עין הרע, וברמ"א כ' אפי' אחד שביעי ואחד מפטיר, ובמ"ב כ' שאם הם ב' ספרים מותר, ודנו אם הם ב' ספרים באופן שאין אומרים קדיש ביניהם כגון בר"ח טבת שחל בשבת ומוציאים ג' ספרים וקרוין ששה קרואים בפ' השבוע והשביעי בפרשת ר"ח ואח"כ קדיש ואח"כ קורא השלישי למפטיר של חנוכה, אם מותר לקרות שישי ושביעי אב ובנו שהם בב' ספרים אבל אין הפסק קדיש, וכן בחול המועד פסח שקורים בב' ספרים ואין פסיקים בקדיש ביניהם, וכ' בשערי אפרים שער א' סעיף ל"ב שיש להחמיר קצת בזה, הובא במ"ב מהדורת דרשו, והביאו משיירי כנסת הגדולה שמשמע שבב' ספרים מותר, והשתא נפ"מ גם באופן שהנ"ל אם מותר ליתן לאב ובנו.